

gibi bir işlev de görmüştür. Bunun neticesinde güzelliği ifade etmek üzere müslüman sanatçılar başka bir bakışla tahayyül, çizim ve boyamanın farklı terkiplerini ortaya koymuş, bu anlayışı yansıtan hat, tezhip, ebru gibi sanat dalları ortaya çıkmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Lisânü'l-Arab, "rsm", "şvr", "mşl", "hkl" md.-leri; *Tâcü'l-arûs*, "rsm", "şvr", "mşl", "hkl" md.-leri; M. F. Abdülbâki, *el-Mu'cem*, "şvr" md.; Bu-hârî, "Şalât", 48; Şâfiî, *el-Üm*, VI, 181-182; Ezrakî, *Aẖbâru Mekke* (Melhas), I, 165, 167, 168, 169; Tahâvî, *Şerhu Me'ânî'l-lâşâr* (nşr. M. Zührî en-Nec-câr), Beyrut 1399, IV, 282-287; Serahsî, *el-Meb-sû't*, I, 211; İbn Atıyye el-Endelûsî, *el-Muhammerü'l-veciz* (nşr. Abdüssellâm Abdüşşâfi Muhammed), Beyrut 1413/1993, IV, 409; Ebû Bekir İbnü'l-Ara-bî, *Aẖkâmü'l-Kur'ân* (nşr. M. Abdülkâdir Atâ), Beyrut 1972, IV, 8-12; Kâsânî, *Bedâ'i* v, 126-127; Burhâneddin el-Merginânî, *el-Hidâye*, İstan-bul 1986, I, 64; Mutarrizî, *el-Muğrib fi tertibi'l-mu'rib* (nşr. Mahmûd Fâhûrî - Abdülhamîd Muh-târ), Halep 1399/1979, I, 486; II, 257-258; Kur-tubî, *el-Câmî*, XIV, 275; Nevevî, *Şerhu Müslim*, XIV, 81-91; İbn Hacer, *Fethu'l-bârî* (Hatîb), X, 386-395; Bedreddin el-Aynî, *Ümdetü'l-kârî*, Ka-hire 1392/1972, IX, 312; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-kadir*, I, 414-416; Şirbînî, *Muğni'l-muhtâc*, III, 247-248; Şevkânî, *Neylül-evlâr*, Beyrut 1973, II, 151; VI, 359; İbn Âbidin, *Reddül-muhtâr* (Kahire), I, 647-650; M. Reşid Rızâ, *Fetâvâ* (nşr. Selâ-haddin el-Müneccid - Yûsuf K. Hûrî), Beyrut 1391/1971, IV, 1392-1418; Abdullah b. Ali en-Necdî el-Kasîmî, *Müşkilâtü'l-eḥâdişî'n-nebeviyye ve be-yânihâ* (nşr. Halîl el-Meys), Beyrut 1405/1985, s. 183-187; Muhammed el-Habeş, *Aẖkâmü't-taş-vir fi'l-fikhi'l-İslâmî*, Dimaşk 1987, s. 33-53, 75; Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'ân* (trc. Muhammed Han Kayanî v.dğr.), İstanbul 1987, IV, 449-455; a.mlf., *Fetvâlar* (trc. Mahmud Osmanoğlu - A. Hamdi Chohan), İstanbul 1992, I, 199-202, 334-337, 379; II, 269; Yûsuf el-Kardâvî, *el-Ḥelâl ve'l-ḥarâm fi'l-İslâm*, Kahire 1988, s. 97-115; Ahmed Mustafa Ali el-Kudât, *eş-Şer'atü'l-İslâmiyye ve'l-fünûn: et-Taşvîr, el-müsikâ, el-ğınâ, et-temsil*, Beyrut 1408/1988, s. 81-89, 98-102; Muhammed İmâre, *el-İslâm ve'l-fünûn-ü'l-cemile*, Kahire 1411/1991, s. 118; Ahmet Yakutcan - Cuma Ömrür, *İslâm'da Resim, Heykel ve Müsikî*, İzmir 1991, s. 43-51; Osman Şekerci, *İslâm'da Resim ve Heykel*, İstan-bul 1996, s. 24-30; Pitirim A. Sorokin, *Bir Bu-nalım Çağında Toplum Felsefeleri* (trc. Mete Tun-çay), İstanbul 1997, s. 41; Mustafa Sabri Efendi, "Din-i İslâm'da Hedef-i Münâkaşa Olan Mesâil-den Süret", *Beḡânülhak*, I, İstanbul 1324, s. 426-428, 492-495, 528-530, 570-573; "et-Taşvîr ve'ş-şuver", *ME*, XI/1 (1940), s. 163-165; Zaky M. Has-san, "The Attitude of Islam Towards Painting", *Mecelletü külliyyeti'l-âdâb*, VII, Kahire 1944, s. 1-15; Osman Keskioğlu, "İslâm'da Tasvîr ve Min-yatürler", *AÜİFD*, IX (1961), s. 11-23; "Taşvîr", *Mu.F*, XII, 92-131; A. J. Wensinck - [T. Fahd], "Şû-ra", *EF* (İng.), IX, 889-892; M. Revvâs Kal'acı, "Şû-ret", *el-Mevsû'atü'l-fikhiyyetü'l-müeyyese*, Beyrut 1421/2000, II, 1246-1251; Yunus Apaydin, "Süret", *İslâm'da İnanc, İbadet ve Günlük Yaşayış Ansiklopedisi* (ed. İbrahim Kâfi Dönmez), İstanbul 2006, IV, 1825-1831.

TUNCAY BAŞOĞLU

RESİM

(رسم)

Osmanlı malî terminolojisinde genel olarak

vergi anlamında kullanılan bir terim.

Sözlükte "alâmet, işaret, nişan, iz; sûret; vergi" anlamlarına gelen **resim** (*resm*) ke-limesi (çoğulu rûsûm / rûsûmât) Osman-lılar'da vergi dışında devlet törenlerini de (resm-i âlî [cuma selâmlığı], resm-i geçit, resm-i küşâd [açılış töreni] vb.) ifade eder-di. Modern kamu maliyesinde devletin ver-diği hizmetlere karşılık aldığı vergilere re-sim denir. Ancak klasik fıkıhta bu anla-mıyla kullanılmaz. Osmanlılar'da resim, gerek merkezin doğrudan tahsil ettiği ge-rekse timara ayrılmış edilmiş yerlerden alınan vergi ve tazminatların genel adıdır. Toplanması belli kurallara bağlı olduğu için "kanun", bir yükümlülük belirttiği için "tekliif", geleneksel olduğu için "âdet" gibi kavramlar da resim yerine kullanılmıştır. Âdet kelimesi Osmanlı öncesi uygulamala-rı (âdet-i Kayıtbay gibi), kökleşmiş yerel vergileri (âdet-i harman) ve gelenekselleş-miş diğer bazı vergi cinslerini (âdet-i ağ-nâm) gösterir. Osmanlı vergi ve resim sis-temi, fethedilen yerlerin uygulamalarının yumuşatılarak devam ettirilmesiyle çeşit-lendiği için mahallî adlandırmalar malî ter-minolojiye girmiştir. Bu vergilerin bir kıs-mı mukâtaa, bir kısmı timar sistemi içe-risinde düzenli devlet vergileri haline dö-nüşmüştür.

Devletin doğrudan topladığı resimler merkez maliyesini yansıtan bütçelerde gö-rünür. Osmanlı bütçelerinde dört gelir türü vardır: Mukâtaa, cizye, avârız ve ağnâm. Son üçü tamamen vergi hâsılatından, mu-kâtaa gelirlerinin çoğu vergi ve resimler-den oluşur (Defterdar Sarı Mehmed Paşa, s. 514). Mukâtaa birimlerinin bazı vergi-leri adlarını belirtmeden ihtiva etmiş ol-masına rağmen bütçeler irili ufaklı bir kı-sım resimleri tesbite imkân verir. Bunla-rın çoğu toplu olarak bölge adları taşır. Bir kısmı da gümrük, damga, ipek kapanı (mîzân-ı harîr), tütün, kahve, zeytinyağı, sa-bun resmi vb. resimlerle ilgilidir. Ticarî ver-giler genellikle mukâtaa sistemi içerisin-dedir. Pazarlara getirilen mallardan alınan bâc ve damga resimleriyle kapan (kantar veya mîzan) resimleri denen un, bal, yağ gibi malların toptan ticaretinden alınan resimler böyledir. Yine kervan ticaretin-den belli noktalarda "bâc-ı ubûr" denen iç gümrük vergisi alınır. İthal veya ihraç edi-len mallar tüccarın müslüman, zimmî ya

da harbî oluşuna göre farklılaşan dış güm-rük vergisine tâbidir. Bu vergilerden bir kısmı, bâc ve damga gibi sonradan uygu-lamaya girdiği için bid'at diye tanımlan-mışsa da neticede hazinenin sürekli gelir-leri arasında yer almıştır. Bir gelir kaynağı mukâtaa haline getirildiğinde berat res-mi, mukâtaa gibi avârız ve cizye toplama yetkisi verildiğinde kalemiye resmi ödenir-di. Kalemiye resmi sonraları mukâtaa ve mâlikâne sahiplerinden alınan önemli bir vergi haline dönüştü. Mukâtaa işlemlerin-den hazineye kalemiye resmiyle müzaye-de masrafları için dellâliye resmi ödenirdi. 1734 yılından itibaren mâlikâne şeklinde aldığı mukâtaasını devreden kişiler, mer-kezî hazineye ödedikleri mâlikâne muac-celelerinin (peşin) % 10'u oranında kasr-ı yed resmi ödemeye başladılar.

Padişah değişikliklerinde kapıkullarına ödenen ve bir yıllık ulûfe tutarı olan cülûs bahşişlerinin finansmanı için devlet görev-lilerinin beratları yenilenir ve bundan be-rat resmi yahut cülûs resmi alınır. Cü-lûs resmi, XVIII. yüzyılın başlarından itiba-ren mâlikâne muaccelelerinin % 25'i ora-nında mâlikâne tasarruf edenlerden de alınmaya başlanmıştır. Mukâtaa gelirleri-nin ağnâm gelirleri hariç bütçe içerisinde-deki oranı % 24-37 arasında değişmiştir.

Küçük ve büyükbaş hayvanlardan alınan vergileri ifade eden ağnâm gelirleri de mukâtaa şeklinde olmakla birlikte çok de-fa bütçelerde ayrı olarak gösterilmiştir. Bunlar ağnâm-ı celebkeşan ve âdet-i ağ-nâm türlerine ayrılırdı. Celebkeşan İstan-bul'a koyun getirmekle görevli olan kim-selerdi. Bunların koyunlarından alınan ver-gilerle reâyânın elinde bulunan koyunlar-dan alınan âdet-i ağnâm gelirlerinin top-lam bütçe gelirlerine oranı % 1-2,5 gibi önemsiz bir rakamdır.

Cizye Osmanlı Devleti'nin ikinci önemli gelir kaynağıdır. Bu vergi, zimmî statü-sündeki müslüman olmayan faal erkek nü-fustan alınan kişi vergisiyle tâbî devletler-den (Eflak-Boğdan ve Erdel voyvodaları, Dubrovnik) alınan ve bedel-i cizye denen maktû cizyeden oluşurdu. Mısır, Bağdat, Basra gibi eyaletlerin maktû cizyeleri de irsâliye denilen yıllık vergileri içinde yer alırdı. Cizye gelirlerinin toplam bütçe ge-lirleri içindeki payı % 23-48 arasındadır ve 1691 reformundan sonra büyük artış gös-termiştir.

Üçüncü önemli gelir kaynağı avârız de-nen olağan dışı vergilerdir. Bunlar başlan-gıçta savaş harcamalarını finanse etmek için konmuş, XVII. yüzyılın sonlarından iti-

baren olağan vergiler haline gelmiştir. Avârız yükümlülükleri nüzûl, sûrsat ve iştirâ olarak aynı ve avârız gibi nakdî vergilerdir. Fakat aynı yükümlülükler de nüzûl, sûrsat ve iştirâ bedeli olarak zamanla nakdiye dönüşmüştür. Avârız gelirlerinin toplam bütçe gelirlerine oranı % 10-20 arasındadır. Tanzimat döneminde avârız tekâlif-i örfiyye ismiyle varlığını sürdürmüştür. Avârız türü vergilerden biri de imdâdiyyedir. İlk uygulamalarda genellikle imdâd-ı seferiyye adını taşıy ve ârizî bir özellik gösterirken XVIII. yüzyıldan itibaren imdâd-ı seferiyye ve hazariyye ayırımının getirildiği düzenli vergiler halini almıştır. Timar kesiminde sipahilerin topladığı resimler ise kanunnâmelerle tesbit edilmiştir. Elde bulunan ilk bütçelerden 1527-1528 bütçesine göre 537.929.006 akçe olan devlet gelirlerinin % 37'si irili ufaklı 37.521 "kılıç"-taki timar sahibinin tasarrufundaydı.

Toprağını işleyen ve üretiminin sahibi olan köylü toprak kirasını veya vergisini öşür adı altında sipahiye ödemekteydi. Bazı küçük tazminat ve vergilerle birlikte toplam mükellefiyet % 15'ten fazla olmamaktaydı. Reâyânın dirlik sahibine karşı olan malî yükümlülükleri üç kısımda ele alınabilir. Bunlardan ilki ürün üzerinden ödenen vergilerdir. Osmanlı tatbikatında bunun çift akçesi, basma akçesi, kulluk akçesi, zemin resmi, Rumeli'nin birçok yerinde ispençe resmi, boyunduruk hakkı, ağalık hakkı adındaki vergileri kapsadığı kabul edilirdi. Toprak ürünlerinden yerin durumuna göre alınan vergi genellikle öşür şeklinde adlandırılırdı. Bunun birleşikleri içinde resm-i bağ ve bağçe, resm-i güvâre, resm-i sebzevât vb. vergiler vardır. Öte yandan hayvancılıktan alınan vergiler de önemli bir yere sahipti. Yerleşik ziraatla meşgul olan köylülerin sürülerinin yanında konar göçerlerin asıl iktisadî faaliyetleri tamamen hayvancılık üzerineydi. Sürüler çoğunlukla köylerin sınırları içindeki meralarda beslenirdi. Birçok köyün kendine mahsus yaylaları vardı. Yerleşik veya konar göçer reâyâdan alınan hayvan vergileri otlak resmi, yaylak ve kışlak resmi, resm-i ganimet, âdet-i ağnâm ve ağıl resmiydi.

Klasik timar sisteminde her köylü ailesinin işlettiği toprak parçası bir veya yarım çiftlik olarak köylünün ödemekle yükümlü olduğu çift resminin matrahını teşkil ederdi. Çiftlik çoğunlukla bir çift öküzle işlenebilecek büyüklükte bir tarlaydı. Çiftliğin alanı verimine göre 60-150 dönüm arasında olurdu. Yerleşik veya konar göçer reâyâ kullandığı topraklara karşılık sahib-i arza bazı vergi ve tazminatlar öderdi.

Bunların başlıcaları şunlardır: Resm-i çift ve resm-i nîm çift, resm-i bennâk, resm-i çiftli bennâk, resm-i ekinli bennâk, resm-i mücerred, resm-i kara, resm-i caba, resm-i bîve; başka mesleklerle girmek için toprağını terkedenlerden alınan çiftbozan resmi; yerleşik veya konar göçer reâyânın çiftlik statüsünün dışındaki topraklar için ödediği resm-i zemîn ve resm-i dönüm; toprak parçası el değiştirdiğinde, ayrıca bina yapılarak veya harman yeri şeklinde kullanılarak zirai faaliyetin dışında bırakılan mîrî topraklardan maktû olarak alınan resm-i tapu (sonuncusuna daha sonra bedel-i öşr, mukâtaa-i zemîn veya icâre-i zemîn denilmiştir); dirlik içerisinde işletilen değirmenlerden maktû olarak alınan resm-i âsiyâb.

Şahsa dayalı olarak tahsil edilen vergiler de çeşitlilik gösterirdi. Bunların arasında gayri müslim unsurlardan alınan bir tür çift resmi olan ispençe, evli ve bekârlardan alınan resm-i bennâk ve resm-i mücerred, evlenen kız veya kadın için erkeklerden alınan arûs (arûsâne) resmi, Balkanlar'daki gayri müslim aşiretlerden hâne başına bir altın olarak tahsil edilen resm-i filori, bir özel duruma dayalı vergi türlerini ifade eden bâd-ı hevâ, dirlik toprakları dahilinde işlenen suçlardan alınan para cezaları olan resm-i cürm ü cinâyet (öşr-i diyet), kaybolmuş hayvan ve kölenin bulunması halinde sahibinden alınan yava (yâve, kaçgun), tarla güvenliği ve kır bekçiliği vergisi olan resm-i deştibânî sayılabilir. Çoğu Osmanlı öncesi uygulamalardan kalan resm-i çift ve türevleriyle ispençe, bâd-ı hevâ gibi vergi ve tazminatlar doğrudan sipahiye ödenirdi. Bunlardan başka dirlik sahiplerinin cebelü bedeliyesi, bedel-i gedik ve bedel-i timar adı altında merkeze olan malî mükellefiyetleri vardı. 1711 Prut savaşından itibaren ve daha sonra 1738'lerde İran savaşlarının etkisiyle cebelü bedeliyesi mükellefiyeti timar sistemi dışına taşınılarak mâlikânelere de yüklenmiştir.

Ehl-i örf denen hükümet memurları kendi adlarına hizmetlerinin karşılığı olarak hizmet akçesi veya maişet denen az miktarda vergi toplayabilirlerdi. Timar sisteminin zayıflamasıyla birlikte sonraki dönemlerde bu vergilerin çoğu hazineye gider olmuştur. Ancak timar sisteminin önemini kaybettiği XVII. yüzyılda hükümet memurları eski hizmet resimlerinin çoğunu kendi adlarına toplama eğilimi içindeydi. Berat resmi veya tezkire resmi gibi hazineye giden yüklü miktarlardaki meblağlar aslında padişah tarafından kişilere tanınan imtiyazların karşılığı idi. XVI. yüzyılın

sonlarından itibaren satılmaya başlanan mansıblar aynı şekilde hazinenin gelir kaynaklarından biri olmuştur. Osmanlılar'da klasik dönemde bürokratlar genellikle devletten maaş almazlar, günümüzdeki noterler gibi işlemlerden tahsil ettikleri harçlarla geçimlerini sağlardı. Bunların başında gelen kadılar hizmetleri karşılığında olduğu gibi mukâtaa işlemlerinden de çeşitli resimler alırlardı. Miras terke işlemlerinden kassâm denen görevliler veya kadılar resm-i kısmet adıyla harç talep ederlerdi.

Yenileşme dönemine doğru XVII. yüzyıldan itibaren ekonominin nakdileşmesinin bir sonucu olarak timar topraklarının iltizam haline gelmesi ve ardından mâlikâneye dönüşmesi süreci başlayınca önceden sipahiye verilen resimler iltizam sahibine, sonra da mâlikâne sahibine ödenmeye başlanmıştır. Özellikle padişah haslarının serbest olması iltizama verilmesini kolaylaştırıyordu. Rûsûm-ı serbestiyyet toprağı tasarruf edenler tarafından tahsil edilmekteydi. Bunlar eski bâd-ı hevâ türünden cürm ü cinâyet resmi, arûs resmi, kul ve câriye müjdegânesi gibi resimlerdi. İltizamın "ber veh-i nâibiyyet" tahsisi, serbestlikten daha fazla resim grubunun mülteziminin tahsiline verilmesi anlamı taşıyordu. İltizamda niyâbet kavramı genellikle sancak beyi hasları için kullanılmıştır. Cürüm, tayyârât, gerdek, yava, bâd-ı hevâ resimleri bazı bölgelerde eskiden beri niyâbet adı altında toplanmıştır. Timardan iltizama, iltizamdan mâlikâneye geçiş sürecinde birçok eski timar resminin mâlikânelere alınmaya başlandığı görülmektedir. Resm-i tapu, bâd-ı hevâ, resm-i bennâk, resm-i mücerred, resm-i caba, resm-i çift gibi raiyyet rûsûmu, resm-i deştibânî, resm-i arûs, âdet-i ağnâm gibi resimler bunların başlıcalarıdır.

XVIII. yüzyılın sonlarından itibaren çoklu hazine dönemine girilince vergilerin bu hazineler arasında dağılması gündeme geldi. Hazine-i Âmire'ye ait bazı vergiler diğer hazinelere aktarıldı. Yenileşme faaliyetlerinin finansmanı çok sayıda hazineyi veya fonu gerekli kılıyordu. Bunların başında 1793'te kurulan İrâd-ı Cedîd Hazinesi gelir. Bu hazinenin gelirleri arasında zecriyye (alkollü içki), penbe (pamuk), yapağı, istefidye (üzüm), kök boya, mazı ve tiftik resimleri dikkati çekmektedir. 1805 yılında kurulan Tersâne-i Âmire Hazinesi donanmaya verilen önemden kaynaklanmıştır. Bunun için Hazine-i Âmire'den cizye, avârız ve mîrî mukâtaat gibi esaslı gelir ka-

lemleriyle birlikte, İrâd-ı Cedîd Hazinesi'nden ve Deryâ Kalemî'nden zeâmet ve timarların aktarılmasıyla oluşturulmuş, ancak ipek tartı resminin aktarılması bir vakıf mukâataası söz konusu olduğundan tartışmaya yol açmıştır.

1826'dan itibaren idare ve maliyede yeni kurumlar ortaya çıktı. Meselâ büyük bir gelir kalemi haline dönüştürülen ihtisab resmi yeni kurulan Asâkir-i Mansûre'nin finansmanına ayrıldı. 1826'dan evvel kurulduğu bilinen ve önceleri Hazine-i Âmir'e'nin bir şubesi olan Mukâtaat Hazinesi'ne ihtisab, tahmis (kahve), damga gibi resimler tahsis edildi. Tekrar tekli hazine sisteminin uygulandığı Tanzimat'tan sonra timar sisteminin de kaldırılmasıyla vergiler tamamen merkezileşti ve bütçelerde yer aldı. Belediye teşkilâtının kurulmasıyla bir kısım resimler belediye vergileri haline getirildi. Yine Tanzimat'tan sonra ihtisab, ispence gibi birçok verginin kaldırılma süreci başladı. Örfi vergilerin yerini toplu vergi aldı. Bu da yirmi yıl uygulandıktan sonra 1275'te (1859-60) kaldırılma süreci başladı; yerine yapılacak tahrir sonucunda emlak, arazi ve temettü vergileri getirildi ve II. Meşrutiyet'te (1908) tamamen kaldırıldı.

Klasik dönemde en önemli vergi türü olan cizye 1856 Islahat Fermanı'yla tarihe karıştı. Bu arada bedel-i nakdî ve bedel-i askerî vergileriyle askerlik yerine vergi ödeme imkânı getirildi. Bedel-i tarîk vergisiyle de klasik dönemdeki yolların yapım, bakım ve güvenliği karşılığında nakit vergi alınmaya başlandı, bu vergi Cumhuriyet döneminde 1952 yılına kadar sürdü. Klasik dönem bütçe gelirlerinden biri olan aġnâm resmi Cumhuriyet devrinde 1962 yılı başına kadar devam etti. Klasik dönemde XVII. yüzyıldan itibaren timar topraklarının iltizama verilme süreci içinde öşür de nakdileşmeye başlamış ve âşâr olarak

kullanılmıştı. Âşâr Tanzimat devrinde bütçelerin en önemli gelirlerindendi.

Tanzimat döneminde domuz üretiminin canavar resmi, su avcılığından saydiye resmi, alım satımdan ihtisab resmi alındı. Mîzân, evzân, ekyâl resimleriyle bâc-ı bâzâr gibi resimler ihtisab resmini oluşturan tüketim vergileriydi. Bu da Tanzimat devrinde varlığını sürdürmüş ve sonra belediyelere devredilmişti. Bunların yanında yük ve nakliye hayvanlarından alınan çeşitli belediye resimleri vardır. Gümrük resimleri klasik dönemde de bütçelerin önemli gelirlerindendi. 1276 (1860-61) yılından itibaren yeni bir teşkilâtlanmayla Rûsmât Emaneti'ne bağlandı. Klasik dönemin sonlarına doğru bütçelerde görülen duhan (tütün) resimleri Tanzimat döneminde devam etti ve dönem bütçelerinde tek kalem halinde yer aldı. Bunun yanında al-kollü içkiler de mûskirat resmine tâbi oldu. Daha önce de var olan damga resmi bu dönemde nitelik değiştirdi ve 1845'ten itibaren hukukî yazışmalarda devletçe basılan kâğıtların kullanılması veya pul yapıştırılması yoluyla alınan bir vergi haline dönüştü. Bütün bunların dışında diğer çeşitli resim ve harçlar da devlet gelirlerini oluşturan kalemler haline geldi.

BİBLİYOGRAFYA :

Kânûnnâme-i Sultânî ber Müceb-i 'Örf-i 'Osmanî (nşr. Robert Anhegger – Halil İnalcık), Ankara 1956, tür.yer.; Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekâyiât* (nşr. Abdülkadir Özcan), Ankara 1995, s. 514; Süleyman Sûdî, *Defter-i Muktesid*, İstanbul 1307, II, 52-55; Abdurrahman Vefik, *Tekâlif Kavaidi*, İstanbul 1328, s. 43; M. Belin, *Türkiye İktisadî Tarihi Hakkında Tedkikler* (trc. M. Ziya), İstanbul 1931, tür.yer.; Barkan, *Kanunlar*, s. 12, 26, 47, 114-115, 142, 182, 186; a.mlf., *Türkiye'de Toprak Meselesi*, Ankara 1980, s. 806-807; Ahmet Tabakoğlu, *Gerileme Dönemi-ne Girenken Osmanlı Maliyesi*, İstanbul 1985, s. 58-59, 120-135, 165-167; Yavuz Cezar, *Osmanlı Maliyesinde Bunalım ve Değişim Dönemi*, İstanbul 1986, s. 53-58, 162, 183-192, 208-234, 250-281; Abdüllatif Şener, *Tanzimat Dönemi Osmanlı Vergi Sistemi*, İstanbul 1990, s. 94-95, 104-105, 111-119, 140, 165-166; Baki Çakır, *Osmanlı Mu-*

kataa Sistemi (XVI-XVIII. Yüzyıl), İstanbul 2003, s. 74-76, 155, 165-168; Erol Özvar, *Osmanlı Maliyesinde Malikane Uygulaması*, İstanbul 2003, tür.yer.; Neşet Çağatay, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Reayadan Alınan Vergi ve Rüsumlar", *DTCFD*, V (1947), s. 495, 501, 504-507; Halil İnalcık, "Osmanlılarda Raiyyet Rüsumu", *TTK Belleten*, XXIII (1959), s. 582; a.mlf., "Military and Fiscal Transformation in the Ottoman Empire, 1600-1700", *Ar.Ott.*, VI (1980), s. 283-337; a.mlf., "Resm", *El²* (İng.), VIII, 486-487.

AHMET TABAKOĞLU

RESİM YAZI

(bk. HAT).

RESLÂNİYYE

(الرسالة)

Reslân b. Ya'kûb
el-Ca'berî ed-Dimaşki'ye
(ö. 695/1296)
nisbet edilen bir tarikat

(bk. TARİKAT).

RESM

(bk. RESİM).

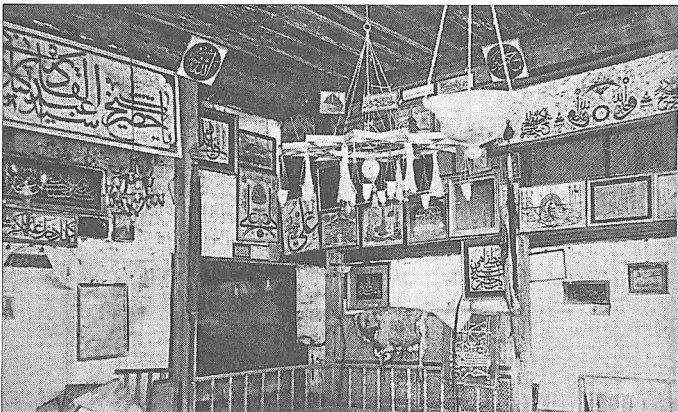
RESMÎ AHMED

(bk. AHMED RESMÎ).

RESMÎ TEKKESİ

Fatih Karagümrük'te
XVIII. yüzyılın sonlarında
inşa edilen bir tekke.

İstanbul'da Kâdiriyye tarikatının Resmîyye kolunun âsitânesi olup 1204 (1789-90) yılında, Kadı Mestcizâde Osman Efendi'nin kızı Âlime Hatun tarafından adı geçen kolun piri olan eşi Şeyh Mustafa Âhî Resmî Efendi için inşa ettirilmiştir. Tarikatların ilgasına (1925) kadar Resmîyye kolunun merkezi olarak faaliyet gösteren tekke âyin gününün çarşamba olduğu, Dahiliye Nezâreti'nin rûmî 1301'de (1885-86) hazırlattığı istatistik cetvelinde burada üç erkekle üç kadının barındığı tesbit edilmektedir. Kaynaklarda Resmî Efendi, Şeyh Resmî, Şeyh Resmî Efendi gibi isimlerin yanı sıra, Şeyh Mustafa Âhî Resmî Efendi'nin kardeşi ve halefi olan zattan dolayı Resmî Şeyh Süleyman, bânisinden dolayı Âlime Hatun olarak, ayrıca yakınında bulunan Kabakulak (Muhtesib) İskender Mes-cidi'nin adıyla da anılmaktadır.

Resmî Tekkesi
tevhidhânesinin
1939 yılındaki
bir fotoğrafı